

Projectleider Khalid Bakhallakh (ROCvAF) over het Examen Burgerschap: **‘We moeten niet toetsen *wat* studenten denken, maar *hoe* ze denken’**

Nog anderhalf jaar te gaan voordat mbo-studenten verplicht het instellingsexamen Burgerschap gaan afleggen. De Expertgroep Instellingsexamen Burgerschap is hard bezig om drie varianten van het examen uit te werken, die combinaties zijn van een kennisexamen en een portfolio met opdrachten. ‘We moeten niet toetsen *wat* studenten denken, maar *hoe* ze denken’, zegt Expertgroep-lid Khalid Bakhallakh, ‘en niet alleen hoe zij zich *voegen* in de samenleving, maar ook hoe zij de samenleving kunnen *vormen*.’

23 april 2025

Khalid is een bevoegen pleitbezorger van burgerschap en in het bijzonder van burgerschap binnen het mbo. Hij is projectleider burgerschap op het ROC Van Amsterdam-Flevoland, waar zijn rol draait om het aanjagen, ondersteunen en zichtbaar maken van burgerschap binnen de hele instelling. De invoering van het verplichte examen noemt hij een kantelpunt. ‘Dit onderstreept het belang van het vak. Tegelijk vraagt het ook wat van ons: we moeten leerdoelen aanscherpen, examendoelen formuleren, toetsvormen ontwikkelen, docenten begeleiden en zorgen dat we toetsen wat we willen toetsen.’

Digitaal

De Expertgroep buigt zich over verschillende formats van examinering, die naar voren kwamen in de verkenning van de Coöperatie, aangevuld met de inbreng van de interviews die met tientallen scholen en alle stakeholders zijn gehouden. In de discussies staat steeds een dilemma centraal, waarover de leden van gedachten wisselen en toewerken naar een keuze. ‘Het eerste dilemma was makkelijk’, zegt Khalid, ‘dat ging over de keuze tussen een digitaal of analoog examen. Unaniem kozen we voor digitale afname, waarmee overigens nog niets gezegd is over het format. De verschillende varianten zijn we nu aan het verkennen op uitvoerbaarheid, betrouwbaarheid en aansluiting op onderwijsvormen.’

Coproductie

Een ander dilemma ging over de vraag wie binnen de instelling de keuze maakt uit het scala aan exameninstrumenten, want helder is dat scholen wat te kiezen gaan hebben. Is dat de instelling als geheel, de locatie of opleiding, het college, het onderwijsteam, de individuele docent of misschien de student? ‘Het gaat niet om een landelijke standaard die de Coöperatie ontwikkelt en van bovenaf oplegt, maar om een set exameninstrumenten die we met het hele mbo ontwikkelen. De Coöperatie speelt daarbij een centrale en regisserende rol. Zij zorgen voor structuur, coördinatie en toetsdeskundigheid, maar geven ook vertrouwen aan de instellingen. Dit maakt het tot een coproductie van praktijk en beleid.’

>>

Portfolio

Toenmalig minister van OCW Robbert Dijkgraaf wilde in 2024 wel een verplicht instellingsexamen burgerschap als dat in de vorm van een portfolio zou zijn. De MBO Raad verklaarde hierop dat het niet aan de minister was om de meest passende examenvorm te bepalen. Dat is aan de scholen zelf. Khalid meldt dat binnen de Expertgroep veel sympathie leeft voor het portfolio en dat er een verkenning plaatsvindt van verschillende varianten. 'Tegelijkertijd houden we die varianten ook kritisch tegen het licht en stellen vragen over kwaliteit en vergelijkbaarheid.'

Dromen

In de visie van Khalid moet burgerschapsonderwijs het vermogen van studenten ontwikkelen om zich bewust, kritisch en verantwoordelijk te verhouden tot zichzelf, de ander en de samenleving. 'Mbo-studenten werken, zorgen, worstelen, dromen. Ze zijn in een levensfase waarin zij voor grote beslissingen staan en hun positie moeten bepalen in de maatschappij. Dat maakt de ontwikkeling van burgerschap ontzettend relevant.' Kennis over democratie en rechtsstaat is daarvoor een voorwaarde, maar niet de essentie en een examen moet dus naast kennis ook vaardigheden toetsen.

Hybride model

'Studenten moeten niet alleen weten wat democratie is, maar ook wat democratie betekent voor hun eigen leven en vanuit welke waarden zij keuzes maken en hun leven leiden. Belangrijk is dat we met het examen dan niet de houding of overtuiging van een student beoordelen, maar de manier van redeneren, reflecteren en het onderbouwen van standpunten.' De examens moeten vooral toetsen hoe de studenten zich verhouden tot de samenleving. 'Dat vraagt om vormen die vaardigheden zichtbaar maken, waarvoor enkel een kennisexamen ontoereikend is. Diverse hybride modellen zijn wel goed mogelijk, waarin studenten met een kennisexamen feitenkennis aantonen en laten zien hoe ze die toepassen.'